

พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ของญี่ปุ่น กับการส่งผ่านบทเรียนจากประวัติศาสตร์

JAPANESE MEMORIAL CEREMONY FOR THE DEAD OF WORLD WAR II AND PASSING ON LESSONS FROM HISTORY

นงลักษณ์ ลิมศิริ

Nongluk Limsiri

คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

Faculty of Liberal Arts, Panyapiwat Institute of Management

Received: July 17, 2020 / Revised: November 11, 2020 / Accepted: November 12, 2020

บทคัดย่อ

พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามของญี่ปุ่นมีความสำคัญและจัดขึ้นมายาวนานตามความเชื่อของชินโตที่ให้ความสำคัญกับวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเชื่อว่าวิญญาณมีพลังก่อให้เกิดผลดีและผลร้ายได้ การทำให้วิญญาณสงบจะส่งผลต่อคนในครอบครัว สังคม และประเทศชาติ พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามจึงจัดขึ้นเพื่อปลอบโยนดวงวิญญาณให้มีความสงบหรือที่เรียกว่า Ireisai (慰霊祭) บทความนี้ต้องการศึกษาว่าในปัจจุบัน “พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่ 2” โดยเฉพาะพิธีที่จัดขึ้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ อิโรชิมะ นางาซากิ และโอกินาวา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก และรัฐบาลกลางพร้อมทั้งรัฐบาลท้องถิ่นต่างให้ความสำคัญในการจัดการพิธีรำลึกขึ้นเป็นประจำทุกปีได้สะท้อนให้เห็นประเพณีความเชื่อและแนวคิดเกี่ยวกับสงครามของญี่ปุ่นอย่างไร ผลจากการศึกษาพบว่า การสักการะบูชาดวงวิญญาณยังเป็นความเชื่อที่สำคัญในสังคมญี่ปุ่น ญี่ปุ่นใช้ “พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่ 2” แสดงให้เห็นถึงความสืบเนื่องประเพณีความเชื่อที่เคยปฏิบัติมา เพื่อเป็นเกียรติและเป็นการแสดงความเคารพ พร้อมทั้งสวดภาวนาให้แก่ดวงวิญญาณเหล่านั้น นอกจากนี้ญี่ปุ่นได้ใช้พิธีและพื้นที่สวนสันติภาพที่จัดพิธีสะท้อนให้เห็นแนวคิดและประสบการณ์จากสงครามโลกครั้งที่ 2 ของญี่ปุ่น โดยชี้ให้เห็นความโหดร้ายของสงครามและอนุภาพทำลายล้างของระเบิดปรมาณู เพื่อเป็นบทเรียนและเรียกร้องให้ประชาคมโลกตระหนักถึงมหันตภัยจากสงคราม รวมทั้งร่วมมือกันกำจัดอาวุธนิวเคลียร์ให้หมดสิ้นเพื่อให้โลกมีสันติภาพและสงบสุขตลอดไป

คำสำคัญ: สงครามโลกครั้งที่ 2 สันติภาพ พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ระเบิดปรมาณู

Abstract

Japanese memorial ceremony for the war dead is crucial and has been held for a long time according to Shinto beliefs that focus on spirits and sacred things. It is believed that spirits have the power to evolve into good and bad fortunes; spirit pacification can contribute to their family, society, and the nation. The memorial ceremony for the war dead is held to console

the spirits, known as “Ireisai” (慰 霊 際). This article is to study that at present the “Memorial Ceremony for the Dead of World War II” especially those held in three prefectures of Hiroshima, Nagasaki, and Okinawa, where there were a lot of deaths, and the central government, as well as the local authorities, has attached great importance to the annual memorial ceremonies, reflects the traditions, beliefs, and ideas about Japanese war. The results of the study reveal that spiritual worship is an important belief in Japanese society. The “Memorial Ceremony for the Dead of World War II” of the three prefectures have been to show the continuation of traditions and beliefs that have been passed down in honoring and praying for spirits. Besides, Japan has used the ceremony and the peace park area as the places where the ceremony reflects Japanese ideas and experiences from World War II, pointing out the brutality of war and the destructive powers of the atomic bomb as a lesson and calling for the international community to recognize the dangers of war as well as work together toward the elimination of nuclear weapons for lasting world peace and happiness.

Keywords: The Second World War II, Peace, The Memorial Ceremony for the Dead of World War II, Atomic Bomb

บทนำ

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่เกิดเหตุการณ์ที่ทำให้มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมากหลายต่อหลายครั้ง โดยผู้เสียชีวิตจำนวนมากเหล่านั้นมีทั้งเสียชีวิตจากเหตุการณ์ภัยพิบัติจากธรรมชาติ และภัยพิบัติจากมนุษย์โดยเฉพาะสงคราม การเสียชีวิตจำนวนมากของประชาชนนำมาซึ่งพิธีการหนึ่งที่สำคัญและจัดขึ้นเป็นประจำคือ “พิธีรำลึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น” ซึ่งสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็เป็นภัยพิบัติหนึ่งที่ญี่ปุ่นได้รับความเสียหายอย่างใหญ่หลวง ความเสียหายหนึ่งที่ไม่ต่างจากชาติอื่นๆ คือ การสูญเสียชีวิตของทหารและประชาชนหลายล้านคนจากสงคราม แต่อีกหนึ่งความเสียหายที่ต่างจากชาติอื่นคือ ความเสียหายของภาพลักษณ์ ญี่ปุ่นกลายเป็นชาติที่ถูกมองว่าเป็นผู้ก่อสงครามและรุกรานประเทศเพื่อนบ้านซึ่งยังคงเป็นปัญหาข้อขัดแย้งมาจนถึงปัจจุบัน และเนื่องด้วย

ปีนี้เป็นวาระครบรอบ 75 ปี นับแต่สงครามสิ้นสุด เป็นช่วงเวลาหนึ่งที่น่าจะมองย้อนกลับไปว่าญี่ปุ่นได้ใช้เหตุการณ์ที่เป็นประวัติศาสตร์หน้าสำคัญนี้ให้เป็นประโยชน์ต่อชาติในแนวทางไหนและอย่างไรที่น่าสนใจ คือ การบอกเล่าเรื่องราวผ่านพิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่จัดขึ้นต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะพิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เป็นงานใหญ่ระดับชาติ ใน 3 จังหวัด คือ ฮิโรชิมา นางาซากิ และ โอกินาวา¹ ซึ่งเป็นพื้นที่สำคัญในประวัติศาสตร์สงคราม การศึกษาความเป็นมาของพิธีการและการถ่ายทอดเรื่องราวจากสงคราม น่าจะช่วยให้เข้าใจประเพณีวัฒนธรรมและแนวคิดที่ญี่ปุ่นมีต่อสงครามเพิ่มขึ้น

การทำบุญให้ผู้เสียชีวิตในสังคมญี่ปุ่น

พิธีทำบุญให้ผู้เสียชีวิตในแต่ละสังคมจะแตก

¹ ในวาระครบรอบ 75 ปีที่สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ค.ศ. 2020 นี้ นับเป็นกรณีพิเศษที่ทั้ง 3 จังหวัดต้องลดขนาดและจำนวนผู้เข้าร่วมพิธีลงเนื่องจากปัญหาการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด

ต่างกันไปตามความเชื่อที่มีอยู่ แต่จุดมุ่งหมายที่คล้ายกันคือ ขอให้วิญญาณของผู้ที่จากไปอยู่ในที่สงบ ซึ่งญี่ปุ่นเป็นชาติหนึ่งที่มีความเชื่อในแนวทางดังกล่าว โดยหลักชินโตเชื่อว่ามนุษย์ประกอบด้วยหนึ่งดวงจิตและสี่วิญญาณ (一霊四魂-Ichirei Shikon) (Shinto O-Kamisama: About Kami and Shinto, 2017) ได้แก่

1. วิญญาณร้าย (荒御魂-Aramitama) เป็นวิญญาณที่มีความโกรธเกรี้ยว อาฆาตดูร้าย และสร้างภัยพิบัติ
2. วิญญาณสงบ (和御魂-Nigimitama) เป็นวิญญาณปกติ หนึ่งสงบไม่ก่อให้เกิดสิ่งที่เป็นอันตราย
3. วิญญาณสุข (幸御魂-Shikimitama) เป็นวิญญาณที่มีความสุข จะอำนวยพรให้เกิดแต่สิ่งที่ดี
4. วิญญาณรอนเร่ (奇御魂-Zakiimitama) เป็นวิญญาณพเนจรไปมา ไม่อยู่กับที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน

นอกจากนี้ตามหลักชินโตยังเชื่อว่า เมื่อมนุษย์ตายวิญญาณที่เรียกว่า “Mitama” (御霊) จะออกจากร่างไป วิญญาณจะมีพลังบันดาลผลดีและผลเสียให้สภาพธรรมชาติและคนใกล้ชิดได้ตามลักษณะของวิญญาณนั้น ด้วยเหตุนี้หลังการตาย คนในครอบครัวหรือผู้ที่เสียชีวิตอยู่จะจัดตั้งป้ายบูชาวิญญาณหรือตั้งสุสานเพื่อให้วิญญาณสงบมิที่อยู่ไม่ก่อให้เกิดปัญหา (Shinto O-Kamisama About Kami and Shinto, 2017) และจัดพิธีสวดอธิษฐานเพื่อเป็นอันสงฆ์ให้วิญญาณสงบ จะได้เกิดผลดีแก่ครอบครัวและคนใกล้ชิด การทำบุญหลังการตายของญี่ปุ่นจะกำหนดไว้เป็นระยะๆ เริ่มจากทำบุญครบรอบ 7 วัน 35 วัน 49 วัน 100 วัน 1 ปี 3 ปี 7 ปี 13 ปี 17 ปี 23 ปี 27 ปี และครบรอบ 33 ปี หรือ 50 ปี (Understanding 49-Day Ritual, Memorial Service, Commemoration Service, n.d.)

สำหรับวิญญาณที่ออกจากร่างผู้ที่เสียชีวิตอย่างไม่ปกติ เช่น การเสียชีวิตโดยไม่รู้ตัวจากอุบัติเหตุ จาก

ภัยธรรมชาติ จากการถูกละทิ้ง ชาวญี่ปุ่นเชื่อว่าวิญญาณที่ออกจากร่างโดยไม่รู้ตัวนั้นจะเป็นวิญญาณร้ายมีความอาฆาตพยาบาท ร่ำรอน ทำร้ายผู้ที่ชีวิตอยู่และจะก่อให้เกิดเหตุเภทภัยต่างๆ ต่อผู้คน สังคม และประเทศชาติได้ จึงต้องจัดพิธีทางศาสนาสดภาวนาให้วิญญาณนั้นไม่โกรธแค้นและสงบลง ในอดีตพระจักรพรรดิในฐานะทรงเป็นผู้นำทางการปกครองและผู้นำทางพิธีกรรมของชินโตทรงสื่อสารกับเทพเจ้า (神-Kami) จะเป็นผู้ประกอบพิธีสดภาวนาให้แก่ดวงวิญญาณ โดยเฉพาะดวงวิญญาณที่โกรธแค้นอาละวาด เพื่อให้ประชาชนและประเทศดำรงอยู่อย่างสงบ (Takeda, 2011: 283) นอกจากนี้ในบางครั้งมีการสร้างศาลเจ้าเพื่อเป็นที่บูชาให้วิญญาณที่ดูร้ายสงบลงด้วย (Rakuten Dictionary, 2014)

จากความเชื่อดังกล่าวในสังคมญี่ปุ่นจึงจัดพิธี Irei หรือที่ญี่ปุ่นเรียกว่า Ireisai (慰霊祭) หมายถึง “พิธีปลอบโยนวิญญาณให้มีความสงบ” (慰 หมายถึง ปลอบใจ สบายใจ, 霊 หมายถึง วิญญาณ ผี, 祭 หมายถึง งานเทศกาล บูชา) (en park, n.d.) โดยมีจุดมุ่งหมายคือ

1. เพื่อแสดงความรำลึกถึงคุณงามความดีของผู้เสียชีวิต
2. เพื่อยกย่องเชิดชูความสามารถของผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุหรือจากสงคราม
3. เพื่อให้เกิดความสงบในสังคมโดยทำให้วิญญาณและมนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสงบ
4. เพื่อระลึกถึงบุญคุณของผู้เสียชีวิตที่ทำให้คนรุ่นหลังอยู่มาด้วยความสุข
5. เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์และตระหนักถึงความเสียสละของผู้เสียชีวิต

Ireisai หรือ “พิธีปลอบโยนวิญญาณให้มีความสงบ” ที่สำคัญและจัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ในปัจจุบันคือ “พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงคราม” ซึ่งส่วนมากจะจัดในสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์และมีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก

ที่มาของพิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงคราม

จากความเชื่อที่ว่าวิญญาณมีอำนาจสามารถก่อให้เกิดผลทั้งทางที่ดีและทางที่ร้ายแก่ผู้คน สังคม และประเทศชาติได้ “พิธีปลอบโยนวิญญาณให้มีความสงบ” จึงมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ มีหลักฐานระบุในบันทึกประวัติศาสตร์ของ BanNobutomo (伴信友 ค.ศ. 1773-1846) ปรากฏในสมัยเอโดะว่าพระจักรพรรดิทรงถือว่าการสวดภาวนาให้แก่วิญญาณของนักรบเป็นภารกิจสำคัญ และทรงปฏิบัติตลอดมาในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น

ต่อมาช่วงปลายสมัยเอโดะเริ่มมีการสร้าง Shoukonsha (招魂社) ซึ่งหมายถึง “ศาลสถิตดวงวิญญาณ” (招 หมายถึง เชิญ นำมา, 魂 หมายถึง วิญญาณ, 社 หมายถึง ศาลเจ้า) เพื่อรำลึกถึงและเป็นที่บูชาวิญญาณของนักรบที่เสียชีวิตจากสงคราม ซึ่งเป็นการตายที่ไม่ปกติให้มีที่อยู่และมีความสงบไม่อาละวาดก่อให้เกิดเหตุร้ายแก่ผู้คนหรือสังคม

“ศาลสถิตดวงวิญญาณ” แห่งแรกที่สร้างขึ้นคือ “ศาลสถิตดวงวิญญาณ Sakurayama” (桜山招魂場 ปัจจุบันคือ ศาลเจ้า Sakurayama (桜山神) ที่เมือง Shimonoseki จังหวัด Yamaguchi) ซึ่ง Takasugi Shinsaku ซามูไรแคว้น Choushou (長州藩) ผู้ก่อตั้งกองกำลังอาสาสมัคร Kiheitai (奇兵隊) เพื่อต่อต้านโชกุนโทกูงาวะและชาวตะวันตก สร้างขึ้นเป็นสุสานและเป็นศาลเจ้าสำหรับบูชาดวงวิญญาณกองกำลังอาสาสมัคร Kiheitai แห่งแคว้น Choushou ที่ยอมสละชีวิตต่อสู้กับกองเรือของสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส และเนเธอร์แลนด์ ที่ช่องแคบ Shimonoseki “ศาลสถิตดวงวิญญาณ” สร้างเสร็จใน ค.ศ. 1864 มีพิธีเฉลิมฉลองเช่นไหว้และเชิญวิญญาณผู้เสียชีวิตมาสถิตอยู่ ณ ศาลเจ้าแห่งนี้ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของ “พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงคราม” อย่างเป็นทางการ และต่อมาสถานที่แห่งนี้ยังเป็น

สุสานและศาลเจ้าของผู้นำแคว้น Choushou เช่น Yoshida Shoin, Takasugi Shinsaku ที่เสียชีวิตจากการต่อสู้กับกองกำลังของโชกุนเพื่อการฟื้นฟูพระราชอำนาจพระจักรพรรดิในสมัยเมจิด้วย พิธีบูชาสักการะเพื่อแสดงความระลึกถึงความกล้าหาญและความเสียสละของเหล่าทหารดำเนินการเรื่อยมา

ต่อมาการสร้าง “ศาลสถิตดวงวิญญาณ” พร้อมกับพิธีอัญเชิญวิญญาณของนักรบสถิตในศาลเจ้าเพื่อสวดภาวนาให้ดวงวิญญาณและประเทศชาติมีความสงบแพร่หลายออกไป มีการสร้าง “ศาลสถิตดวงวิญญาณ” ตามภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ² แต่อย่างไรก็ตามการสร้าง “ศาลสถิตดวงวิญญาณ” ครั้งสำคัญคือ “ศาลสถิตดวงวิญญาณโตเกียว” (東京招魂社 -Tokyo Shoukonsha) ที่สมเด็จพระจักรพรรดิเมจิโปรดเกล้าฯ ให้สร้างบริเวณเนินสูงใกล้ที่ประทับเมื่อ ค.ศ. 1869 เพื่อเป็นที่ระลึกและเป็นที่พักอันสงบของดวงวิญญาณนักรบที่พยายามเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัยและได้อุทิศชีวิตต่อสู้กองกำลังฝ่ายโชกุนในสงครามโบชิน (Boshin War) ต่อมาในปี ค.ศ. 1879 “ศาลสถิตดวงวิญญาณโตเกียว” เปลี่ยนชื่อเป็น “ศาลเจ้ายาสุกุนิ” (靖国神社 -Yasukuni-jinja) ซึ่งหมายถึง ความสงบของดวงวิญญาณผู้ที่เสียชีวิตจากสงคราม และความสงบสันติของประเทศชาติด้วย (Shinto O-Kamisama About Kami and Shinto, 2017)

ในรัชสมัยสมเด็จพระจักรพรรดิโวะะ พิธีระลึกถึงวีรกรรมความกล้าหาญและสักการะปลอบโยนดวงวิญญาณผู้อุทิศชีวิตเพื่อประเทศชาติยังคงดำเนินต่อมา โดยเฉพาะที่ “ศาลเจ้ายาสุกุนิ” ซึ่งเป็นที่รวมดวงวิญญาณผู้ที่เสียชีวิตเพื่อปกป้องประเทศทั้งหมดจากสงครามภายในและภายนอกประเทศใน ค.ศ. 1933 เริ่มมีการนำสมุดทะเบียนรายชื่อผู้เสียชีวิตจากสงครามต่างๆ มาสักการะและเฉลิมฉลองถึงคุณงาม

² ในสมัยโวะะ ค.ศ. 1939 “ศาลสถิตดวงวิญญาณ” ที่สร้างขึ้นในส่วนภูมิภาคทั่วประเทศเปลี่ยนชื่อเป็น Gokoku-jinja (護国神社) ซึ่งหมายถึง “ศาลปกป้องประเทศ”

ความดีที่มีต่อชาติ และทำพิธีอัญเชิญสมุททะเลเป็นรายชื่อดังกล่าวซึ่งเปรียบเสมือนดวงวิญญาณผู้เสียชีวิตเข้าไปประดิษฐานในศาลเจ้าในฐานะเทพเจ้าผู้ปกป้องญี่ปุ่น (Nongluk, 2013: 19) พิธีดังกล่าวเป็นพิธีสำคัญจัดขึ้นประจำปีเรื่อยมา จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นตกอยู่ภายใต้การควบคุมของฝ่ายสัมพันธมิตรที่นำโดยสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1945 - 1952) ศาสนาชินโตถูกยกเลิกจากการเป็นศาสนาประจำชาติของญี่ปุ่น ยกเลิกระเบียบประเพณีและสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชินโต รวมทั้งห้ามสร้างอนุสาวรีย์ที่แสดงความจงรักภักดี และห้ามจัดพิธีศพทหารที่เสียชีวิตจากสงครามอย่างเป็นทางการ ส่งผลให้พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามและการสักการะบูชาดวงวิญญาณของทหารอย่างเป็นทางการที่เคยปฏิบัติมาต้องยุติลง

ครั้นเมื่อกองกำลังของฝ่ายสัมพันธมิตรถอนกำลังออกไปใน ค.ศ. 1952 สถานการณ์ต่างๆ จึงคลี่คลายลง (Koumoto, 2009: 88) ชาวญี่ปุ่นสามารถดำเนินชีวิตตามประเพณีวัฒนธรรมของตน รวมทั้งสามารถจัดพิธีศพเพื่อรำลึกถึงและเป็นเกียรติแก่ทหารและประชาชนที่เสียชีวิตจากสงครามอย่างเป็นทางการได้

พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ใน 3 จังหวัดสำคัญ

นอกจากจะเชื่อว่าการเสียชีวิตจากสงครามเป็นการตายที่ไม่ปกติ วิญญาณจะดุร้ายทำให้เกิดเหตุเภทภัยได้จึงมีพิธีปลอบโยนดวงวิญญาณให้สงบลงที่เรียกว่า Ireisai ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น อย่างไรก็ตามความคิดที่มีส่วนเสริมกับความเชื่อดังกล่าวคือ คนญี่ปุ่นได้รับการปลูกฝังตลอดประวัติศาสตร์ที่ยาวนานว่า การเสียสละชีวิตเพื่อส่วนรวมคือ หัวใจสำคัญของจิตวิญญาณชาวญี่ปุ่น คนที่สามารถให้ชีวิตของตนเพื่อคนอื่น เพื่อส่วนรวมคือ เทพเจ้า (Kami-神) (Kobori, 2018) ด้วยเหตุนี้เกือบจะทันทีที่สงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง แม้จะอยู่ในสถานการณ์ที่โศกเศร้าและวุ่นวายจากสภาพ

หลังสงคราม แต่ชาวญี่ปุ่นทั้งประชาชนและราชการได้ร่วมมือกันจัดพิธีศพเพื่อแสดงความเคารพและสวดภาวนาให้แก่ผู้เสียชีวิตจากสงครามเท่าที่สถานการณ์ในขณะนั้นจะเอื้ออำนวย และทันทีที่ได้รับอำนาจอธิปไตยจากสหรัฐอเมริกาภายหลังการลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพซานฟรานซิสโก (The San Francisco Peace Treaty) ค.ศ. 1952 มีการสร้างอนุสรณ์สถานและจัดพิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตตามสถานที่ต่างๆ อย่างเป็นทางการเป็นประจำทุกปี ชาวญี่ปุ่นมีความคิดว่า เป็นหน้าที่ของประชาชนที่เหลืออยู่ที่จะสร้างอนุสรณ์สถานเพื่อสวดภาวนาให้ผู้ตกเป็นเหยื่อของสงครามและเพื่อสันติภาพโลก (Koumoto, 2009: 94) และดังที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้นแล้วว่า “พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงคราม” คือ “พิธีปลอบโยนวิญญาณให้มีความสงบ” ที่สำคัญและจัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ในจังหวัดที่มีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก ได้แก่ ฮิโรชิมา นางาซากิ และโอกินาวา รัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นจึงได้สร้างสวนสันติภาพพร้อมทั้งอนุสรณ์สถานแก่ผู้เสียชีวิตในสถานที่ที่มีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก และจัดพิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามอย่างเป็นทางการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่

1. พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตที่จังหวัดฮิโรชิมา จัดขึ้นในวันที่ 6 สิงหาคมของทุกปี ซึ่งเป็นวันที่ฮิโรชิมาถูกทิ้งระเบิดปรมาณูที่สวนอนุสรณ์สันติภาพฮิโรชิมา (広島平和記念公園) บริเวณอนุสรณ์สถานซึ่งอยู่ด้านหน้าซากอาคารรูปโดมที่ถูกทำลายจากระเบิดปรมาณู ภายใต้ชื่อเรียกทางการว่า “พิธีอธิษฐานเพื่อสันติภาพและปลอบโยนวิญญาณไว้อาลัยแก่เหยื่อผู้เสียชีวิตจากระเบิดปรมาณูจังหวัดฮิโรชิมา” (広島市原爆死没者慰霊式並びに平和祈念式)

2. พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตที่จังหวัดนางาซากิ จัดขึ้นในวันที่ 9 สิงหาคมของทุกปี ซึ่งเป็นวันที่นางาซากิถูกทิ้งระเบิดปรมาณูที่สวนสันติภาพนางาซากิ (長崎平和公園) บริเวณด้านหน้าอนุสาวรีย์สันติภาพ ภายใต้ชื่อเรียกทางการว่า “พิธีอธิษฐานเพื่อสันติภาพและปลอบโยนวิญญาณแก่ผู้เสียชีวิตจากระเบิด

ปรมาณูจังหวัดนางาซากิ” (長崎原爆犠牲者慰霊平和祈念式典)

3. พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตที่จังหวัดโอกินาวา จัดขึ้นในวันที่ 23 มิถุนายนของทุกปี ซึ่งตรงกับวันสิ้นสุดยุทธการโอกินาวาซึ่งเป็นการต่อสู้ครั้งสุดท้ายระหว่างกองทัพสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นที่สวนอนุสรณ์สันติภาพ (平和祈念公園) บนเนิน Mabuni เมือง Itoman ภายใต้ชื่อเรียกทางการว่า “พิธีไว้อาลัยแก่ผู้ที่เสียชีวิตทั้งหมดในการต่อสู้ที่โอกินาวา” (沖縄全戦没者追悼式) นอกจากนี้จังหวัดโอกินาวายังกำหนดให้วันที่ 23 มิถุนายนของทุกปีเป็น “วันปลอดโยนวิญญานให้มีความสงบ” (慰霊祭の日) โดยให้ถือเป็นวันหยุดราชการของจังหวัด เพื่อประชาชนจะรำลึกและเช่นไหว้ดวงวิญญานที่เสียชีวิตจากการสู้รบที่โอกินาวา

พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกที่จัดขึ้น

ใน 3 จังหวัดเป็นงานระดับชาติที่สำคัญ มีผู้เข้าร่วมพิธีทั้งชาวญี่ปุ่นและชาวต่างชาติที่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมพิธีจำนวนมาก พร้อมทั้งมีการถ่ายทอดสดและนำเสนอในรูปแบบของข่าวผ่านสื่อต่างๆ อย่างกว้างขวางทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเป็นประจำทุกปี ทำให้เรื่องราวและพิธีการจัดขึ้นเป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง

ประเด็นสำคัญใน “พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่ 2”

การจัด “พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่ 2” ในแต่ละจังหวัดจะมีกำหนดวันเวลาที่ต่างกันตามเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น เช่น วันที่เมืองถูกถล่มด้วยระเบิดปรมาณู วันที่การต่อสู้ยุติลง เป็นต้น แต่พิธีการจัดขึ้นทั้ง 3 แห่งจะมีความคล้ายกันดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ลำดับพิธีการ

พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิต ที่จังหวัดอิโรชิมะ	พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิต ที่จังหวัดนางาซากิ	พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิต ที่จังหวัดโอกินาวา
1. เริ่มพิธี 2. วางธูปน้ำเพื่อบวงสรวงและสักการะดวงวิญญาน 3. อัญเชิญรายชื่อใหม่ของผู้เสียชีวิตจากระเบิดปรมาณูประดิษฐ์ฐานในอนุสรณ์สถาน 4. คำกล่าวจากประธานสภาจังหวัด 5. วางดอกไม้สักการะดวงวิญญาน (ตัวแทนจากส่วนต่างๆ) 6. ตีระฆังสันติภาพ ยืนไว้อาลัย 7. คำประกาศสันติภาพจากนายกเทศมนตรีอิโรชิมะ 8. ปลอ่ยนกพิราบ 9. ปฏิญาณสันติภาพ (ตัวแทนเยาวชน) 10. สุนทรพจน์จาก - นายกรัฐมนตรี - เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ 11. ขั้บร้องประสานเสียง 12. เสร็จพิธี	1. เริ่มพิธี 2. อัญเชิญรายชื่อใหม่ของผู้เสียชีวิตจากระเบิดปรมาณูประดิษฐ์ฐานในอนุสรณ์ 3. คำกล่าวจากประธานสภาจังหวัด 4. วางธูปน้ำเพื่อบวงสรวงและสักการะดวงวิญญาน 5. วางดอกไม้สักการะดวงวิญญาน (ตัวแทนจากส่วนต่างๆ) 6. ตีระฆังสันติภาพยืนไว้อาลัย 7. คำประกาศสันติภาพจากนายกเทศมนตรีนางาซากิ 8. ปลอ่ยนกพิราบ 9. ปฏิญาณสันติภาพ (ตัวแทนผู้รอดชีวิต) 10. ขั้บร้องประสานเสียงสุนทรพจน์จาก - นายกรัฐมนตรี - เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ - ผู้ว่าราชการ 11. ขั้บร้องประสานเสียง 12. เสร็จพิธี	1. เริ่มพิธี 2. คำกล่าวจากประธานสภาจังหวัด 3. ยืนไว้อาลัย 4. คำไว้อาลัย (ผู้แทนจากสมาคมครอบครัวเหยื่อผู้เสียชีวิตจากสงคราม) 5. วางดอกไม้สักการะดวงวิญญาน (ตัวแทนจากส่วนต่างๆ) 6. คำประกาศสันติภาพจากผู้ว่าราชการ จังหวัดโอกินาวา 7. สุนทรพจน์ (ตัวแทนนักเรียน) 8. สุนทรพจน์จาก - นายกรัฐมนตรี - ประธานสภาผู้แทนราษฎร - ประธานวุฒิสภา 9. เสร็จพิธี

ลำดับพิธีการข้างต้นอาจจะปรับเปลี่ยนบ้างในแต่ละปีตามความเหมาะสม แต่สิ่งที่คงไว้เสมอคือประเด็นสำคัญจากสงครามที่ญี่ปุ่นต้องการส่งผ่านพิธีการจัดขึ้น 2 เรื่องคือ

1. การให้เกียรติแก่ดวงวิญญาณ

การให้เกียรติแก่ดวงวิญญาณผู้เสียชีวิตจากสงครามตามแนวคิดที่ว่า การเสียสละชีวิตเพื่อส่วนรวมเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ในอดีตจึงมีการสร้างศาลเจ้าและอัญเชิญวิญญาณให้สถิตในศาลเจ้าในฐานะ เทพเจ้า (Kami-神) ดังที่ปรากฏในศาลเจ้า Sakurayama และศาลเจ้ายาสุคุนิตามที่ได้กล่าวมาแล้ว เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง แม้จะไม่มีการสร้างศาลเจ้า แต่มีการสร้างอนุสรณ์สถานให้เป็นที่สถิตของดวงวิญญาณ พร้อมทั้งทำบัญชีรายชื่อผู้เสียชีวิตจากสงครามทั้งขณะที่เกิดเหตุการณ์และเสียชีวิตต่อมาในภายหลัง ประดิษฐานไว้ ณ อนุสรณ์สถานนั้น และแต่ละปีจะนำบัญชีรายชื่อผู้เสียชีวิตรายใหม่มาประดิษฐานเพิ่มขึ้นเสมอจนถึงปัจจุบัน ดังที่ปรากฏในพิธีการลำดับที่ 3 ที่ฮิโรชิมา และลำดับที่ 2 ที่นางาซากิ เป็นการให้เกียรติระลึกถึงความเสียสละและสดอชิฐานให้แก่วิญญาณและสันติภาพของมนุษยชาติ (Nagasaki Newspaper, 2019) ซึ่งการอัญเชิญรายชื่อของผู้เสียชีวิตจากระเบิดปรมาณูประดิษฐานในอนุสรณ์สถาน ไม่เพียงแต่จะจัดขึ้นอย่างสมเกียรติและศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น บัญชีรายชื่อทั้งหมดนี้จะถูกเก็บรักษาดูแลเป็นอย่างดี และในแต่ละปีจะมีพิธีที่เป็นทางการนำสมุดดังกล่าวออกมามอบเพื่อให้ได้รับแสงแดดและลมเป็นประจำทุกปี (พิธีการที่โอกินาวาต่างออกไปซึ่งจะได้กล่าวในภายหลัง)

“วิญญาณที่มีเกียรติ” ในพิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิต 3 แห่ง

- พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตที่จังหวัดฮิโรชิมา

มีการรวบรวมทะเบียนรายชื่อผู้เสียชีวิตและอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่ “อนุสรณ์สถาน” ในสวนสันติภาพฮิโรชิมาเป็นครั้งแรก เมื่อ ค.ศ. 1952 และในพิธีที่จัดขึ้นล่าสุดเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม ค.ศ. 2019 มีชื่อเหยื่อผู้เสียชีวิตจากระเบิดปรมาณูที่ฮิโรชิมาจารึกเพิ่มขึ้นจำนวน 5,068 คน รวมมีรายชื่อผู้เสียชีวิตจากระเบิดปรมาณูจำนวนทั้งสิ้นขณะนี้ 319,186 คน และมีสมุดบันทึกรายชื่อจำนวน 117 เล่ม (Hiroshima City, 2019)

- พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตที่จังหวัดนางาซากิ

มีการรวบรวมทะเบียนรายชื่อผู้เสียชีวิตและอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่หน้า “อนุสาวรีย์สันติภาพ”³ ในสวนสันติภาพนางาซากิเป็นครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1968 และในพิธีที่จัดขึ้นล่าสุดเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม ค.ศ. 2019 มีชื่อเหยื่อผู้เสียชีวิตจากระเบิดปรมาณูที่นางาซากิเพิ่มขึ้นจำนวน 3,402 คน รวมมีรายชื่อผู้เสียชีวิตจากระเบิดปรมาณูจำนวนทั้งสิ้นขณะนี้ 182,601 คน และมีสมุดบันทึกรายชื่อจำนวน 187 เล่ม (Nagasaki City, 2019)

- พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตที่จังหวัดโอกินาวา

เนื่องจากเหตุการณ์สงครามที่โอกินาวาแตกต่างจากเหตุการณ์ที่ฮิโรชิมาและนางาซากิ ผู้เสียชีวิตในโอกินาวาไม่ได้เกิดจากระเบิดปรมาณู แต่เป็นการเสียชีวิตในการสู้รบระหว่างกองกำลังของสหรัฐอเมริกา กับญี่ปุ่นในยุทธการโอกินาวา (Battle of Okinawa) ช่วงปลายสงครามโลก ครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นการต่อสู้ภาคพื้นดินที่ดุเดือดและมีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ตามที่โอกินาวามีการสร้าง “อนุสรณ์เนินสันติภาพ” (平和の丘モニュメント) บนเนิน Mabuni ภายในสวนสันติภาพ ซึ่งเป็นสมรภูมิสุดท้ายของยุทธการโอกินาวา และจัดพิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตที่ด้านหน้าของ

³ เมื่อปรับปรุงสวนสันติภาพ ค.ศ. 1997 มีการถ่ายบัญชีรายชื่อเป็นไมโครฟิล์มและประดิษฐานไว้เป็นการชั่วคราวที่อนุสาวรีย์จุดศูนย์กลางระเบิดปรมาณู ต่อมา ค.ศ. 2003 เมื่อหอรำลึกผู้เสียชีวิตจากระเบิดปรมาณูนางาซากิ (Nagasaki Peace Memorial Hall for the Atomic Bomb Victims) สร้างเสร็จจึงย้ายบัญชีรายชื่อทั้งหมดมาไว้ที่นั่น แต่อย่างไรก็ตามในพิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ทุกปีจะยังคงมีการอัญเชิญรายชื่อผู้เสียชีวิตรายใหม่มาประดิษฐานไว้บนแท่นหน้าอนุสาวรีย์สันติภาพอยู่เช่นเดิม หลังจากนั้นจึงจะนำไปเก็บไว้ที่หอรำลึกผู้เสียชีวิตจากระเบิดปรมาณูนางาซากิ ร่วมกับรายชื่ออื่นๆ ต่อไป

อนุสาวรีย์สำคัญแห่งนี้เป็นประจำทุกปีเช่นเดียวกันกับที่อิโรชิมะและนางาซากิ

สำหรับการบันทึกรายชื่อผู้เสียชีวิตนั้น แม้ว่าที่โอกินาวาจะไม่ได้ทำเป็นสมุดทะเบียนรายชื่อผู้เสียชีวิตและอัญเชิญมาสถิต ณ อนุสรณ์สถานเหมือนที่อิโรชิมะและนางาซากิ แต่โอกินาวายังคงตระหนักและให้ความสำคัญกับรายชื่อผู้เสียชีวิตทั้งหมด โดยเริ่มจากปี ค.ศ. 1995 มีการจารึกรายชื่อชาวญี่ปุ่นและชาวต่างชาติที่เสียชีวิตจากสงครามในโอกินาวาบนแผ่นหินแกรนิตสีดำขนาดใหญ่จำนวน 116 แผ่นชื่อว่า “แผ่นหินแห่งสันติสุข” (平和の礎) ซึ่งอยู่ใกล้กับจุดที่จัดงานพิธี ตั้งเรียงรายเป็นแนวยาว คล้ายคลื่นมีความยาว 2,200 เมตร (JICA, 2019: 70) และมีการจารึกชื่อผู้เสียชีวิตรายใหม่เพิ่มขึ้นทุกปีจนถึงปัจจุบัน แผ่นหินแกรนิตจารึกชื่อผู้เสียชีวิตถือเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับคนในครอบครัวและบุคคลทั่วไปได้มาสักการะบูชา และในพิธีที่จัดขึ้นล่าสุดเมื่อวันที่ 23 มิถุนายน ค.ศ. 2019 มีการจารึกชื่อผู้เสียชีวิตเพิ่มขึ้นจำนวน 42 คน รวมปัจจุบันมีรายชื่อผู้เสียชีวิตที่จารึกไว้จำนวนทั้งสิ้น 241,566 คน (Okinawa Prefecture, 2019)

การบันทึกรายชื่อผู้เสียชีวิตและการอัญเชิญมาประดิษฐานในอนุสรณ์สถาน รวมทั้งการจารึกชื่อไว้อย่างถาวรบนแผ่นหินแกรนิตและจัดพิธีบูชาสักการะทุกปีนั้น นอกจากจะเป็นการปกป้องดวงวิญญาณให้มีที่สถิตอยู่อย่างสงบมั่นคงแล้ว ยังเป็นการให้เกียรติแก่ดวงวิญญาณด้วยการแสดงความเคารพและเชิดชูถึงความเสียสละของบุคคลเหล่านี้ ดังจะเห็นว่าสุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรีทุกคนที่กล่าวในพิธีทั้ง 3 แห่งในแต่ละปี จะเริ่มต้นด้วยการกล่าวแสดงความเคารพและเสียใจกับชีวิตที่ต้องสูญเสียไป พร้อมกับร่วมเสียใจกับครอบครัวผู้สูญเสียด้วย ในตอนท้ายจบลงด้วยการขอให้ดวงวิญญาณผู้เสียชีวิตไปสู่ที่สงบหรือบางปีนายกรัฐมนตรีก็ได้กล่าวเชิดชูความเสียสละของผู้เสียชีวิตอย่างชัดเจน ดังข้อความบางส่วนจากสุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรี ชินโซ อาเบะ (Shinzo Abe) ที่กล่าวถึง

ความเสียสละของประชาชนที่โอกินาวาในพิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน ค.ศ. 2016 ความว่า

“...ประชาชนต้องสูญเสียชีวิตในการทำสงครามเพราะเป็นห่วงชะตากรรมของบ้านเกิดเมืองนอนและต้องการให้ครอบครัวที่พวกเขารักมีความสุข สันติภาพและความเจริญรุ่งเรือง ที่พวกเราได้อยู่ขณะนี้ได้มาจากความเสียสละที่ไม่สามารถทดแทนได้ และความยากลำบาก ความทุกข์ทรมานที่ชาวโอกินาวาก่อนหน้านี้ต้องสู้ทน...” (Prime Minister of Japan and His Cabinet, n.d.)

2. การให้ความสำคัญกับสันติภาพ

นอกจากการอัญเชิญสมุดทะเบียนรายชื่อผู้เสียชีวิตแทนดวงวิญญาณมาประดิษฐาน ณ อนุสรณ์สถานอันสงบเป็นการให้เกียรติและเชิดชูดวงวิญญาณตามประเพณีที่เคยมีมาจากอดีตแล้ว เนื่องจากความหายนะและความสูญเสียจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ญี่ปุ่นได้รับมีขนาดใหญ่และรุนแรงกว่าหลายประเทศ จำนวนผู้คนที่เสียชีวิตในแต่ละพื้นที่มีจำนวนมาก โดยเฉพาะญี่ปุ่นเป็นประเทศเดียวในโลกที่ถูกทำลายด้วยระเบิดปรมาณู ความสูญเสียที่ญี่ปุ่นได้รับมีความน่าสะพรึงกลัวอย่างที่ไม่เคยประสบ ญี่ปุ่นจึงใช้ประเด็นความโหดร้ายของสงครามและความน่าสะพรึงของระเบิดปรมาณูกระตุ้นให้ประชาชนและโลกตระหนักถึงมหันตภัยจากสงครามพร้อมกับเห็นความสำคัญของสันติภาพผ่านพิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่ 2

สงคราม-สันติภาพจากพิธีการ

จากการพิจารณา “ลำดับพิธีการ” จะพบว่า นอกจาก 3 จังหวัดจะให้ความสำคัญกับการทำให้วิญญาณของผู้เสียชีวิตมีความสุขสงบ รวมทั้งรำลึกถึงคุณงามความดี เชิดชูความเสียสละของผู้เสียชีวิตตามหลักการทั่วไปของ “พิธีปกป้องวิญญาณให้มีความสงบ” (Ireisai) ยังมีอีกจุดมุ่งหมายหนึ่งที่สำคัญคือ การชี้ให้เห็นถึงความโหดร้ายของสงครามและ

ความสำคัญของสันติภาพ พิธีที่กำหนดขึ้นในช่วงท้ายๆ ของ “ลำดับพิธีการ” ไม่ว่าจะเป็นพิธีการระดมขวัญ การปล่อยนกพิราบหรือตีสระขั้วสันติภาพ คำประกาศสันติภาพ ปฏิญญาสันติภาพ และการกล่าวสุนทรพจน์ ล้วนแต่สื่อให้เห็นประเด็น “สงครามและสันติภาพ” โดยเฉพาะสุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรีซึ่งถือว่าเป็นสุนทรพจน์ที่มีความสำคัญในฐานะผู้บริหารประเทศก็เป็นไปในแนวทางดังกล่าว⁴ โดยมีตัวอย่างบางส่วนที่น่าสนใจคือ

1. สงคราม-สันติภาพในสุนทรพจน์นายกรัฐมนตรีที่อิโรชิมาและนางาซากิ

สงครามและสันติภาพในสุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรีซึ่งกล่าวในพิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตที่อิโรชิมาและนางาซากิจะเกี่ยวข้องกับระเบิดปรมาณู โดยเรียกร้องให้ประชาคมโลกร่วมมือกันทำลายอาวุธนิวเคลียร์ให้หมดจากโลกนี้เพื่อให้โลกมีสันติภาพสุขสงบตลอดไป พร้อมกับกล่าวให้เห็นอย่างชัดเจนว่าญี่ปุ่นจะยึดมั่น “สนธิสัญญาไม่แพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์” (The Three Non-Nuclear Principles) คือ ไม่ครอบครอง ไม่ผลิต และไม่อนุญาตให้มีอาวุธนิวเคลียร์เข้ามาในประเทศ และจะทำให้โลกนี้ปราศจากอาวุธนิวเคลียร์ ดังตัวอย่างตอนหนึ่งจากสุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรีจุนอิชิโร โคอิซูมิ (Junichiro Koizumi) ที่จังหวัดอิโรชิมา เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม ค.ศ. 2010 ว่า

“เนื่องในโอกาสพิธีรำลึกสันติภาพอิโรชิมา ซึ่งครบรอบปีที่ 65 ของการทิ้งระเบิดปรมาณูที่เมืองอิโรชิมาในวันนี้ ผมขอแสดงความเคารพอย่างจริงใจแต่ดวงวิญญาณจำนวนนับไม่ถ้วนของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อระเบิดปรมาณู และผมขอแสดงความเห็นใจอย่างสุดซึ้งสำหรับผู้ที่เจ็บปวดจากผลกระทบภายหลังของระเบิดปรมาณู

65 ปีที่แล้วจนถึงทุกวันนี้ ชีวิตอันมีค่าจำนวนมากได้สูญหายไปในวันเดียวที่เมื่อระเบิดปรมาณูถูกปล่อยลง ทั้งให้เมืองอิโรชิมาอยู่ในสภาพซากปรักหักพัง วันนี้ด้วยความพยายามที่โดดเด่นเป็นพิเศษของพลเมืองอิโรชิมาได้นำพาให้เมืองอิโรชิมากลายเป็นเมืองแห่งสันติภาพและวัฒนธรรมนานาชาติ เราจะไม่วันลืมชีวิตอันมีค่าที่สูญหายไปกับความน่ากลัวของระเบิดปรมาณู ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสันติภาพและความเจริญรุ่งเรืองในปัจจุบัน

ในฐานะที่เป็นเพียงประเทศเดียวที่เคยประสบกับอานุภาพการทำลายล้างจากระเบิดนิวเคลียร์ ญี่ปุ่นได้ถือปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแห่งสันติภาพและรักษา “สนธิสัญญาไม่แพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์” อย่างแข็งขัน นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังคงดำเนินการร้องขอให้ประชาคมระหว่างประเทศกำจัดอาวุธนิวเคลียร์ทั้งหมดอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการสร้างสันติภาพที่ถาวรเพื่อไม่ให้ความน่ากลัวของอาวุธนิวเคลียร์เกิดซ้ำอีก...”

สุนทรพจน์ในพิธีที่นางาซากิจะคล้ายกับสุนทรพจน์ที่อิโรชิมา เนื่องจากเป็นเมืองที่เกิดความเสียหายและโศกนาฏกรรมจากระเบิดปรมาณูเช่นเดียวกัน ตัวอย่างบางส่วนจากสุนทรพจน์นายกรัฐมนตรีทาโร อาโซะ (Taro Aso) ในพิธีที่จังหวัดนางาซากิ เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม ค.ศ. 2009

“เมื่อ 64 ปีที่แล้ว ผู้คนในนางาซากิต่างต้องทนทุกข์ทรมานเกินกว่าจะหาคำอธิบายจากระเบิดปรมาณูที่ปล่อยลง ณ ที่แห่งนี้ กว่า 70,000 ชีวิตอันมีค่าได้หายไปในวันเดียว แม้จะมีผู้รอดชีวิตแต่ก็ถูกทิ้งไว้ด้วยแผลเป็นที่ไม่ได้รับการรักษา เมื่อเรามองกลับไปยังสันติภาพและความเจริญรุ่งเรืองของญี่ปุ่นในปัจจุบัน เราต้องไม่ลืมการเสียสละอันมีค่าที่เกิดขึ้น

ญี่ปุ่นเป็นประเทศเดียวที่ทราบถึงอานุภาพ

⁴ สุนทรพจน์นายกรัฐมนตรีทั้งหมดในบทความนี้ รวบรวมจาก Prime Minister of Japan and His Cabinet. Speeches and Statements by the Prime Minister (http://japan.kantei.go.jp/96_abe/statement/index_e.html)

การทำลายล้างจากระเบิดปรมาณูอย่างแท้จริง เราต้องใช้ความพยายามทุกวิถีทางเพื่อบรรลุนิติภาพสากล อันไม่ให้เกิดทศนาฏกรรมของฮิโรชิมาและนางาซากิเกิดขึ้นซ้ำ

ญี่ปุ่นได้เสนอให้มีการลงมติว่าด้วยการกำจัดอาวุธนิวเคลียร์โดยสิ้นเชิงในสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติตลอด 15 ปีที่ผ่านมา แต่เบื้องหลังแล้ว สหรัฐและรัสเซียกำลังเจรจากันล่วงหน้าเพื่อหาทางเพิ่มการลดอาวุธนิวเคลียร์เมื่อเร็วๆ นี้ ในการประชุมสุดยอด G8 ได้มีการกล่าวถึงเป็นครั้งแรกเมื่อเดือนที่แล้วใน L'Aquila ประเทศอิตาลี คือ “โลกที่ปราศจากอาวุธนิวเคลียร์” และส่งสารที่เอาจริงเอาจังในการรักษาและเสริมสร้างแรงขับเคลื่อนสำหรับการลดอาวุธนิวเคลียร์และการไม่แพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ไปทั่วโลก

ในวันนี้ ผมขอปฏิญาณอีกครั้งว่าญี่ปุ่นจะรักษา “สนธิสัญญาไม่แพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์” อย่างแน่นแฟ้น และนำประชาคมระหว่างประเทศไปสู่การกำจัดอาวุธนิวเคลียร์โดยสิ้นเชิงและการสร้างสันติภาพชั่วนิรันดร์...”

2. สงคราม-สันติภาพในสุนทรพจน์นายกรัฐมนตรีโอกินาวา

สำหรับที่โอกินาวานั้น ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ผู้เสียชีวิตจำนวนมากเป็นผลจากการต่อสู้ใน “ยุทธการโอกินาวา” ซึ่งการต่อสู้ในครั้งนี้ได้สร้างความรู้สึกบาดเจ็บทางที่ชาวโอกินาวามีต่อรัฐบาลกลางและชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่ ชาวโอกินาวามีความเห็นว่า ถูกหลอกให้ต่อสู้ตามลำพัง รวมทั้งถูกข่มขู่บีบบังคับจากทหารญี่ปุ่นให้ยอมเสียสละเพื่อกองทัพและประเทศชาติ ขณะที่บางคนต้องฆ่าตัวตายหรือแม้แต่ถูกทหารญี่ปุ่นฆ่า ด้วยเหตุนี้สุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรีที่โอกินาวาจึงกล่าวถึงยุทธการที่เกิดขึ้นด้วยความนอบน้อมและแสดงความมุ่งมั่นที่จะไม่ให้เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นอีก ดังข้อความตอนหนึ่งของสุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรี ชินโซ อาเบะ (Shinso Abe) ในพิธีที่โอกินาวา เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน

ค.ศ. 2018 ความว่า

“ขณะที่พวกเราประกอบพิธีเพื่อรำลึกถึงวันครบรอบ 73 ปีแห่งการสิ้นสุดการสู้รบที่โอกินาวา ผมปรารถนาที่จะแสดงความโศกเศร้าจากใจไปยังดวงวิญญาณของผู้ที่เสียชีวิตในสนามรบ รวมถึงผู้ที่เสียชีวิตจากการทำลายล้างในระหว่างการต่อสู้ที่สมรภูมิโอกินาวา

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โอกินาวาถือได้ว่าเป็นฉากการสู้รบภาคพื้นดินที่ดุเดือด ชีวิตอันมีค่ากว่าสองแสนคนสูญเสียไปอย่างน่าเศร้า ความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเลและความเขียวขจีของโอกินาวา ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจที่ยิ่งใหญ่ได้ถูกทำลายไปพร้อมกับผืนดินที่กลายเป็นเถ้าถ่าน ในบรรดาผู้ที่เสียชีวิตคือคนหนุ่มสาวที่เต็มไปด้วยความฝันและแรงบันดาลใจ และพ่อแม่ที่ปรารถนาขอความปลอดภัยให้กับลูกของพวกเขา ผมระลึกถึงและเสียใจต่อผู้เสียชีวิตที่จารึกชื่ออยู่บน “แผ่นหินแห่งสันติสุข”

สันติภาพและความเจริญรุ่งเรืองที่เราได้รับมาจากความยากลำบากที่เกินจะบรรยาย และความโศกเศร้าอย่างสุดซึ้งและไม่มีที่สิ้นสุดที่ชาวโอกินาวาได้ประสบ ผมขอทบทวนอย่างใจเย็นๆ เพื่อสะท้อนความจริงในเรื่องนี้อย่างจริงจัง นับตั้งแต่สิ้นสุดสงคราม ญี่ปุ่นยังคงเดินทางตามเส้นทางของประเทศที่ให้คุณค่ากับสันติภาพอย่างมั่นคงและจริงจัง ผมสาบานอีกครั้งให้กับดวงวิญญาณ ณ ที่แห่งนี้ว่าเราจะไม่ย่อท้อในความพยายามของพวกเราที่จะปฏิบัติตามคำมั่นสัญญาอันแน่นแฟ้น ไม่ให้ความน่ากลัวของสงครามเกิดขึ้นซ้ำอีก และการตระหนักถึงโลกที่ทุกคนสามารถมีชีวิตที่เต็มไปด้วยจิตวิญญาณ...”

อนึ่ง นอกจากสุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรีแล้วประสบการณ์ตรงและความรู้สึกที่ผู้รอดชีวิตจากสงครามได้บอกเล่าในพิธีการเป็นข้อมูลที่เสริมภาพความโหดร้ายของสงครามให้มีน้ำหนักและชัดเจนมากขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้คนได้ตระหนักถึงการที่ต้องร่วมมือกันสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้น ดังตัวอย่างหนึ่งที่ Yamawaki Yoshirou (山脇佳朗) ผู้ที่มีอายุ

เพียง 11 ขวบ ขณะที่ยานาซากิถูกทิ้งระเบิดปรมาณู ได้กล่าวไว้ใน “ปฏิญาณสันติภาพ” ภายใต้หัวข้อเรื่อง “ฉันจะยืนอุทธรณ์ให้ยกเลิกอาวุธนิวเคลียร์ต่อไป จนกว่าฉันจะตาย” (死ぬまで「核兵器廃絶」を訴え続けます) ว่า

“... พ่อฉันตายในโรงงานที่ห่างจากจุดศูนย์กลางระเบิดปรมาณูลงเพียง 500 เมตร พวกเราพี่น้อง 3 คน รวบรวมเศษไม้ที่เหลือจากโรงงานที่ถูกทำลายจากระเบิดมาเผาสร้างของพ่อ แต่เราไม่สามารถทนเห็นร่างของพ่อที่ถูกเผาในกองไฟขณะนั้นจึงเดินออกมา

วันรุ่งขึ้นเราจะไปเก็บอัฐิของพ่อ แต่ร่างของพ่อถูกเผาเพียงครั้งเดียวเฉพาะแขนขาเพียงบางส่วนเท่านั้นที่เผาไหม้อย่างสมบูรณ์ พี่ชายพูดขึ้นมาว่า “อย่างน้อยเรามาเก็บอัฐิส่วนหัวก็พอ” ฉันเอาตะเกียบเหล็กตะแคงไปที่กระโหลก มันแยกแตกออก มีสมองสีขาวขุ่นๆ ไหลออกมา พี่ชายและฉันตะโกนร้องและโยนตะเกียบทิ้ง แล้ววิ่งหนีออกมา ฉันและพี่ชายหนีออกมาและทิ้งร่างของพ่อไว้ ระเบิดปรมาณูทำลายเมรุเผาศพ ดังนั้นครอบครัวและญาติผู้ที่เกี่ยวข้องจึงต้องมีประสบการณ์ที่น่าอับอายเหมือนเราอย่างแท้จริง

แต่ไม่ใช่เพียงเท่านั้น หลังจากนั้นคนที่มีชีวิตรอดก็ต้องอยู่อย่างทุกข์ทรมานจากผลที่เกิดจากกัมมันตภาพรังสีหรือบาดแผลที่เกิดจากรังสีความร้อน

หลังจากนั้นต่อมา 20 ปีฉันเป็นโรคตับและไตอักเสบเฉียบพลันซึ่งเป็นผลจากระเบิดปรมาณูในครั้งนั้น และต้องรักษาอย่างต่อเนื่อง และหกสิบปีต่อมาเป็นโรคมะเร็งกระเพาะอาหารต้องผ่าตัดในปี ค.ศ. 2008-2010 ในเวลานั้นพี่ชายและน้องชายของฉันก็เป็นมะเร็งต้องรักษาอย่างต่อเนื่องเช่นกัน

ยังมีผู้ประสบภัยจากระเบิดปรมาณูเสียชีวิตทุกวัน ฉันต้องขอความกรุณาจากนายกรัฐมนตรีอาเบะที่อยู่ ณ ที่นี้ว่า ในฐานะที่เป็นประเทศเดียวเท่านั้นที่ถูกทิ้งระเบิดปรมาณู กรุณาดำเนินนโยบาย “ปลอดอาวุธนิวเคลียร์” กับประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์ให้ได้ผล ในขณะที่ยังมีผู้ประสบภัยจากระเบิดปรมาณูยังมีชีวิตอยู่...”

(Nagasaki Newspaper, 2019)

ไม่เพียงแต่ประสบการณ์ตรงจากคนรุ่นเก่าที่ส่งผ่านพิธีการให้ผู้คนได้รับรู้ถึงความโหดร้ายของสงครามและระเบิดปรมาณู ยังมีทัศนคติและความคิดเกี่ยวกับสงครามที่เยาวชนคนรุ่นใหม่ได้กล่าวผ่านสุนทรพจน์ในพิธีด้วย ตัวอย่างสุนทรพจน์ใน ค.ศ. 2018 ของ Sagara Rinkoz (相良 倫子) อายุ 14 ปี นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้เขียนบทกวีก่อนเปล่าชื่อ “ชีวิต” (生きる) บรรยายถึงความสวยงามและความสุขสงบของธรรมชาติและชีวิตบนเกาะโอกินาวาพร้อมกับชีวิตราคาแพงของผู้คนที่ต้องสูญหายไปกับสงคราม ดังข้อความตอนหนึ่งที่บรรยายสถานการณ์ของสงครามได้อย่างชัดเจนว่า

“... วันที่เกาะที่ฉันรักถูกทำให้เป็นเกาะที่ไร้ชีวิต เสียงร้องของนกตัวน้อยกลายเป็นเสียงกรีดร้องด้วยความหวาดกลัว จังหวะอันอ่อนโยนของซามิเซนเงียบหายไปกับเสียงคำรามของการทิ้งระเบิด ท้องฟ้าสีครามกว้างใหญ่มีดมืดไปด้วยฝนเหล็ก กลิ่นหอมจากหญ้าเต็มไปด้วยกลิ่นเหม็นจากศพ พื้นน้ำเป็นประกายส่องสว่างของท้องทะเลเต็มไปด้วยเรือประจัญบาน เสียงร้องของทารกกับเปลวเพลิงที่พวยพุ่งจากอาวุธสงคราม บ้านเรือนถูกเผาผลาญเต็มไปด้วยกลิ่นดินระเบิด แผ่นดินสั่นสะเทือนด้วยแรงระเบิดทะเลนองไปด้วยเลือด ผู้คนเปลี่ยนรูปลักษณ์เป็นปีศาจ มันเป็นความทรงจำของการต่อสู้ที่ดุเดือดในซุนนรค ... ตราบเท่าที่มีชีวิตอยู่ ไม่เอ๋ยให้กับสงครามที่ต้องสูญเสียชีวิตผู้คนมากมายอย่างแน่นอน อย่าให้อดีตเกิดขึ้นอีกเป็นครั้งที่สองในอนาคต มนุษย์ทุกคนต้องก้าวข้ามเรื่องของพรมแดน เชื้อชาติ ศาสนา และผลประโยชน์ มุ่งสู่โลกแห่งความสงบ มีชีวิตและรักษาชีวิตที่มีคุณค่าไว้ สร้างโลกที่ไม่ให้ใครสามารถมารุกรานได้ มุ่งมั่นอย่างเต็มกำลังที่จะสร้างสันติภาพ ... เกาะที่ฉันรักที่สุด เกาะที่ทุกคนภาคภูมิใจ และทุกคนมีชีวิตอยู่บนเกาะแห่งนี้ ขณะนี้ฉันมีชีวิตอยู่กับเพื่อนของฉัน ครอบครัวของฉัน เราจะอยู่ด้วยกันต่อไป (Akahata Newspaper, 2018)

เมื่อพิจารณาสาระจากสุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรี การบอกเล่าความเป็นจริงที่น่าเศร้าจากผู้ประสบเหตุการณ์ในวันที่ระเบิดปรมาณูทิ้งลงมานาซากิ รวมทั้งการเปรียบเทียบนากการต่อสู้ในสงครามโอกินาวา สะท้อนให้เห็นวิธีการหนึ่งของการพยายามสร้างสันติภาพของญี่ปุ่น โดยใช้บทเรียนที่ได้รับจากสงครามนำเสนอผ่านวิธีการพูดในพิธีรำลึกที่จัดขึ้นทุกปี ชี้ให้เห็นความน่ากลัวของการทำลายทั้งจากระเบิดปรมาณูและจากมนุษย์ที่ทำสงครามต่อกัน เพื่อสร้างความเข้าใจกระตุ้นให้ทุกคนร่วมมือกันไม่ก่อสงครามขึ้นอีก ในขณะเดียวกันก็ใช้พิธีรำลึกแสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นเป็นชาติใฝ่สันติ มุ่งมั่นที่จะดำเนินการทุกอย่างเพื่อความสงบสุขของมนุษยชาติและเพื่อสันติภาพของโลกด้วย

บทสรุป

ญี่ปุ่นกับภาพลบจากเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 ดูเหมือนจะแยกออกจากกันได้ยาก แม้ว่าเหตุการณ์จะผ่านมานานถึง 75 ปี คำวิจารณ์ที่มีต่อญี่ปุ่นในฐานะประเทศผู้ก่อสงครามหรือประเทศผู้รุกรานเพื่อนบ้านก็ยังคงอยู่ แม้ว่าตลอดเวลาที่ผ่านมาญี่ปุ่นจะได้ใช้พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่จัดขึ้นทุกปี แสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นก็เป็นชาติหนึ่งที่ได้รับหายนะจากสงครามไม่ต่างจากประเทศอื่นๆ และอาจจะมากกว่า เพราะปัจจุบันยังมีผู้ที่รอดชีวิตจากระเบิดปรมาณูที่ฮิโรชิมาและนาซากิ รวมทั้งผู้ที่รอดชีวิตจากยุทธการโอกินาวาที่ต้องอยู่อย่างทุกข์จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และในพิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ยังคงมีการนำรายชื่อของผู้เสียชีวิตรายใหม่มาประดิษฐานในอนุสรณ์สถานเพิ่มขึ้นเป็นประจำทุกปี จนอาจกล่าวได้ว่าสำหรับญี่ปุ่น แม้สงครามจะยุติลงแล้ว แต่ความตายจากสงครามยังไม่สิ้นสุดลง และด้วยเหตุนี้ญี่ปุ่นจึงให้ความสำคัญกับ “พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่ 2” เป็นเวทีสะท้อนให้เห็นว่าการให้ความเคารพและให้เกียรติแก่ผู้เสียชีวิตเพื่อคนอื่นหรือ

เพื่อประเทศชาติเป็นเรื่องสำคัญสำหรับญี่ปุ่น พิธีที่จัดขึ้นเพื่อลอบโยนวิญญาณของผู้เสียชีวิตเหล่านั้นให้มีความสงบเป็นประเพณีที่คนปัจจุบันยังคงรักษาและสืบทอดต่อไป

นอกจากนั้นญี่ปุ่นยังได้ใช้ “พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่ 2” เป็นเวทีแสดงให้ทุกคนได้รับรู้ถึงมหันตภัยจากระเบิดปรมาณูและจากสงครามที่ญี่ปุ่นได้รับ และใช้บทเรียนดังกล่าวกระตุ้นให้ชาวญี่ปุ่นและทั่วโลกร่วมมือกันป้องกันไม่ให้เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นซ้ำอีก

ไม่เพียงแต่พิธีที่จัดขึ้นทุกปีเท่านั้น ญี่ปุ่นยังให้ความสำคัญในการสร้างสถานที่และถาวรวัตถุสะท้อนความคิดเกี่ยวกับสงครามและสันติภาพ นอกจากนี้จะสร้างสวนสันติภาพเพื่อจัดพิธีรำลึกบนพื้นที่ที่มีผู้เสียชีวิตจำนวนมากแล้ว ในพื้นที่ภายในสวนสันติภาพดังกล่าวยังคงมีซากปรักหักพังของสิ่งของและอาคารที่ถูกรักษาไว้เพื่อแสดงให้เห็นความโหดร้ายและความสูญเสียที่เกิดจากสงคราม ตัวอย่างที่สำคัญ เช่น ซากอาคารโครงเหล็กรูปโดมหรือที่รู้จักในนาม “อนุสรณ์สันติภาพฮิโรชิมา” และซากกำแพงอิฐของโบสถ์ Urakami (Urakami Cathedral Church) ที่นาซากิ ซึ่งเป็นโบสถ์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น หรือร่องรอยถ้ำที่ชาวโอกินาวาหนีเข้าไปหลบภัยในระหว่างสงครามซึ่งอยู่ด้านล่างของเนินสันติภาพซึ่งเป็นสมรภูมิสุดท้ายที่มีการต่อสู้อย่างดุเดือดระหว่างทหารอเมริกันกับทหารญี่ปุ่น เป็นต้น ในขณะเดียวกันก็ได้สร้างสัญลักษณ์ของสันติภาพขึ้นอยู่ในท่ามกลางซากปรักหักพัง ซึ่งสิ่งก่อสร้างสำคัญที่มักจะมีอยู่ในสวนสันติภาพที่จัดพิธีรำลึกทั้งที่ฮิโรชิมา นาซากิ และโอกินาวา ได้แก่ อนุสรณ์สถานซึ่งเป็นที่สถิตดวงวิญญาณ อนุสาวรีย์สันติภาพ ไฟสันติภาพ ลานสันติภาพ และประติมากรรมเกี่ยวกับสันติภาพต่างๆ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้เมื่อทุกคนเดินทางมายังสวนสันติภาพจะเห็นความต่างระหว่างซากของความเสียหายจากสงครามที่ยังคงเหลืออยู่กับความสงบจากสันติภาพในเวลาเดียวกัน

ทั้งหมดเป็นการส่งบทเรียนจากประวัติศาสตร์ผ่าน “พิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่ 2” ของญี่ปุ่น คือ สร้างความเข้าใจสะท้อนให้เห็นความสืบทอดเนื่องของประเพณีที่เคยปฏิบัติมา และใช้ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นความน่ากลัวของสงครามเพื่อไม่ให้เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นอีก

ขณะเดียวกันก็สะท้อนภาพของญี่ปุ่นในบทบาทใหม่ที่ต่างจากอดีต เป็นอีกภาพหนึ่งในฐานะประเทศไฟสันติที่เรียกร้องให้ประชาคมโลกร่วมมือกันต่อต้านสงครามและอาวุธนิวเคลียร์ เพื่อสันติภาพและความสงบสุขของโลกด้วย

References

- Akahata Newspaper. (2018). *Okinawa Memorial Service, “Lives”*. Retrieved March 20, 2020, from https://www.jcp.or.jp/akahata/aik18/2018-06-24/2018062414_01_0.html [in Japanese]
- Akazawa, S. (2003). *“Tsuto” and “Irei” Rituals for the War Dead in Japan after the World War*. Retrieved February 5, 2020, from http://www.ritsume.ac.jp/acd/re/k-rsc/hss/book/pdf/no82_04.pdf [in Japanese]
- en park. (n.d.). *Memorial Ceremony*. Retrieved April 4, 2020, from <https://en-park.net/words/2908> [in Japanese]
- Hiroshima City. (2019). *About the List of Atomic Bomb Victims*. Retrieved April 30, 2020, from <https://www.city.hiroshima.lg.jp/site/atomicbomb-peace/15513.htm> [in Japanese]
- JICA (Japan International Cooperation Agency). (2019). *Peace Education in Okinawa*. Retrieved May 19, 2020, from https://www.jica.go.jp/jica-ri/IFIC_and_JBICI-Studies/english/publications/reports/study/topical/post_conflict/pdf/post03.pdf
- Kobori, K. (2018). *History of Yasukuni Spirit, Japanese Consciousness, and the Concept of Guardian Kami*. Tokyo: PHP Kenkyujo. [in Japanese]
- Koumoto, M. (2009). *Postwar Memorial Service in the Community - Study of the Rituals and the Construction of Monuments*. Retrieved February 29, 2020, from https://m-repo.lib.meiji.ac.jp/dspace/bitstream/10291/7037/1/jinbunkagakukiyo_64_85.pdf [in Japanese]
- Masato, A. & Kazuo, M. (2006). *Nagasaki National Peace Memorial Hall for the Atomic Bomb Victims, The Nagasaki Atomic Bomb Damage Records*. Retrieved February 18, 2020, from <https://www.peace-nagasaki.go.jp/abombrecords/b030405.html>
- Nagasaki City. (2019). *The List of Atomic Bomb Victims*. Retrieved April 20, 2020, from <https://www.city.nagasaki.lg.jp/heiwa/3020000/3020100/p002235.html> [in Japanese]
- Nagasaki Newspaper. (2019). *Pledge for Peace in 2019*. Retrieved March 8, 2020, from https://www.nagasaki-np.co.jp/peace_vow/37685/ [in Japanese]
- Nongluk, L. (2013). *Peace and Patriotism: Information and Perspective from War Exhibits in Museums in Japan, China and Korea*. Bangkok: The Thailand and Research Fund. [in Thai]

- Okinawa Prefecture. (2019). *The Number of Names Inscribed on “the Cornerstone of Peace”*. Retrieved May 19, 2020, from <https://www.pref.okinawa.jp/site//heiwadanjo/heiwa/7623.html> [in Japanese]
- Prime Minister of Japan and His Cabinet. (n.d.). *Speeches and Statements by the Prime Minister*. Retrieved February 6, 2020, from http://japan.kantei.go.jp/96_abe/statement/index_e.html
- Rakuten Dictionary. (2014). *Onryou*. Retrieved April 12, 2020, from <http://dictionary.infoseek.ne.jp/word/%E6%80%A8%E9%9C%8A-42048> [in Japanese]
- Shinto O-Kamisama About Kami and Shinto. (2017). *Yasukuni Shrine*. Retrieved April 4, 2020, from <https://www.facebook.com/Shintookamisama/> [in Thai]
- Somokukki—PRIDE OF JAPAN. (2020). *1939 – Countrywide Change from “Shoukonsha” to “Gokoku Shrine”*. Retrieved March 14, 2020, from <http://prideofjapan.blog10.fc2.com/blog-entry-7056.html?sp> [in Japanese]
- Takeda, T. (2011). *Emperor Who became Onryou*. Tokyo: Shougakukan [in Japanese]
- Tourist Spots in Shimonoseki. (2019). *Sakurayama Shrine (Shimonoseki City)*. Retrieved May 2, 2020, from <https://choruyama.com/sakurayamajinja/> [in Japanese]
- Understanding 49-Day Ritual, Memorial Service, Commemoration Service. (n.d.). *What is the Memorial Service*. Retrieved March 23, 2020, from <https://www.e-butsuji.jp/butsuji1-1.html> [in Japanese]

Name and Surname: Nongluk Limsiri

Highest Education: Master of Arts (Japanese Studies),
Ritsumeikan University, Kyoto, Japan

University or Agency: Faculty of Liberal Arts, Panyapiwat institute
of Management

Field of Expertise: Japanese History, Japanese -Thai Relations
during, World War II, History of East Asia (China, Japan, Korea and
Taiwan), Japanese Language, and Japanese Traditions and Culture